

Michał Poniatowski

AKTUALNA PROBLEMATYKA
NABYCIA PRZEZ KOŚCIELNE OSOBY PRAWNE
STATUSU ORGANIZACJI POŻYTKU PUBLICZNEGO

Prowadzenie posługi miłosierdzia należy do podstawowych obowiązków Kościoła realizującego ze swej istoty zasadę pomocniczości. Warto pamiętać, iż kościelne osoby prawne prowadzą działalność charytatywną w Polsce od ponad tysiąca lat. Przedmiotowa działalność powinna być prowadzona w różnych formach, zarówno indywidualnie przez poszczególnych wiernych, jak i instytucjonalnie przez kościelne osoby prawne, które funkcjonując również w świeckim porządku prawnym mogą uzyskać na zasadzie równości status organizacji pożytku publicznego, podobnie jak inne jednostki organizacyjne prowadzące działalność pożytku publicznego.

Przed podjęciem dobrowolnej decyzji mającej na celu zintensyfikowanie działań służących uzyskaniu tego statusu należy mieć na uwadze, iż niesie on za sobą nie tylko uprawnienia, ale również szereg dodatkowych obowiązków, jak i zmianę zasad funkcjonowania organizacji¹. Należy podkreślić, iż uzyskanie przedmiotowego statusu skutkuje tym, iż kościelne osoby prawne poza przepisami z zakresu prawa wyznaniowego *sensu stricto*, które w dużej mierze uwzględniają specyfikę ich działalności muszą również przestrzegać przepisów skierowanych w swym założeniu do świeckich

DR MICHAŁ PONIATOWSKI – adiunkt Katedry Kanonicznego Prawa Administracyjnego i Prawa o Dobrach Doczesnych Kościoła, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, Polska; e-mail: michal.poniatowski@adwokatura.pl

¹ Por. Ł. ZAMOJSKI, *Ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2009, s. 316.

organizacji charytatywnych, które posiadają odmienną strukturę organizacyjną.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest przedstawienie aktualnej problematyki związanej z uzyskaniem powyższego statusu przez kościelne osoby prawne funkcjonujące w oparciu o ustawę z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej², w szczególności zmian, jakie powinny mieć miejsce w funkcjonowaniu tych osób.

1. KOŚCIELNE OSOBY PRAWNE JAKO ORGANIZACJE POZARZĄDOWE *SENSU LARGO*

Przed analizą norm dotyczących uzyskania statusu organizacji pożytku publicznego przez kościelne osoby prawne warto wyjaśnić zagadnienie wstępne związane z kwestią uznania tych osób za organizacje pozarządowe, albowiem w obrocie prawnym nieprawidłowo kwestionuje się samo uznanie kościelnych osób prawnych za organizacje pozarządowe.

W pierwszej kolejności należy się odnieść do znaczenia etymologicznego pojęcia „organizacja pozarządowa”. Zgodnie ze słownikiem języka polskiego poprzez „organizację” należy rozumieć „zrzeszenie osób fizycznych, grup społecznych lub państw, mające wspólny program działania, cel i zadania zawarte w statucie”³. Słowo „rządowy” oznacza „związany z organem wykonawczo-zarządzającym państwa”⁴. Przyimek „poza” wskazuje zaś na położenie czegoś na zewnątrz czegoś⁵.

Nie ulega zatem wątpliwości, iż w znaczeniu etymologicznym kościelne osoby prawne są organizacjami pozarządowymi, albowiem ich proveniencja nie jest związana z działalnością władzy publicznej. Kościelne osoby prawne funkcjonują zarówno w systemie prawa kanonicznego na podstawie erygowania przez kompetentną władzę kościelną, jak również w sys-

² Dz. U. z 2013 r., poz. 1169 z późn. zm.

³ *Wielki słownik języka polskiego*, red. B. Dunaj, Buchmann, Warszawa 2009, s. 422.

⁴ Tamże, s. 616.

⁵ Por. tamże, s. 509.

temie prawa świeckiego na podstawie uznania (*recognitio*⁶) przez prawodawcę świeckiego.

W polskim porządku prawnym odnaleźć można definicję legalną przedmiotowego pojęcia. Zgodnie z art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁷ organizacjami pozarządowymi w rozumieniu tej ustawy są osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej (którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia), które: 1) nie są jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu ustawy o finansach publicznych oraz 2) nie działają w celu osiągnięcia zysku. Mając na uwadze powyższą definicję legalną należy zauważyć, iż kościelne osoby prawne, które spełniają powyższe przesłanki należy uznać za organizacje pozarządowe.

Pewne wątpliwości może budzić nieprecyzyjne sformułowanie art. 3 ust. 3 pkt 1 DziałPozPublU, zgodnie z którym: „Działalność pożytku publicznego może być prowadzona także przez osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego”. W doktrynie nauk prawnych odnaleźć można wiele krytycznych opinii na temat precyzji ustawowej definicji pojęcia „organizacji pozarządowej”. Jak wskazuje J. Kopyra: „Powołana definicja wzbudziła wiele kontrowersji zarówno w środowisku samych organizacji pozarządowych, jak również referendarzy i sędziów sądów rejestrowych oraz przedstawicieli nauki prawa. [...] Warto odnotować, że zarzut braku precyzji w odniesieniu do terminu «organizacja pozarządowa» pojawił się już na etapie konsultacji społecznych projektu DziałPozPublU, np. Przedwyborcza Koalicja Kobiet zawczasu przewidywała, iż za organizacje pozarządowe mogą zostać uznane także podmioty komercyjne”⁸. Podobne stanowisko wyraził H. Cioch, którego zdaniem: „Wydaje się, że określenie zakresu podmiotowego organizacji, które mogą być uznane za organizacje

⁶ Por. art. 4 ust. 2 Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318; J. KRUKOWSKI, *Polskie prawo wyznaniowe*, wyd. IV, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 113-116.

⁷ Dz. U. z 2014 r., poz. 1118 z późn. zm. [dalej cyt.: DziałPozPublU].

⁸ J. KOPYRA, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2005, s. 35.

pozarządowe jest mało precyzyjne⁹. Odnieść się należy również do art. 1 ust. 1 ustawy, który nie rozróżnia prowadzenia działalności pożytku publicznego oddzielnie przez organizacje pozarządowe i kościelne osoby prawne.

Wobec powyższego należy przyjąć, iż kościelne osoby prawne są organizacjami pozarządowymi *sensu largo*, o ile prowadzą działalność pożytku publicznego, nie działają w celu osiągnięcia zysku i nie są jednostkami sektora finansów publicznych¹⁰. Do takiego wniosku prowadzi wykładnia językowa, systemowa oraz funkcjonalna art. 3 DziałPozPublU. Sama konstrukcja art. 3 ust. 2 i 3 DziałPozPublU wynika jedynie ze specyfiki kościelnych osób prawnych będącej konsekwencją konstytucyjnej zasady poszanowania autonomii i niezależności Kościoła i państwa każdego we własnym zakresie określonej w art. 25 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.¹¹

Przypomnieć również należy, iż – na podstawie nieobowiązującego od dnia 1 stycznia 2012 r. załącznika nr 3 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2000 r. w sprawie szczegółowego sposobu prowadzenia rejestrów wchodzących w skład Krajowego Rejestru Sądowego oraz szczegółowej treści wpisów w tych rejestrach¹² (które obowiązywało ponad 12 lat, w tym 9 lat jednocześnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i wolontariacie), jak również obecnie obowiązującego pkt 33 załącznika nr 3 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 listopada 2014 r. w sprawie szczegółowego sposobu prowadzenia rejestrów wchodzących w skład Krajowego Rejestru Sądowego oraz szczegółowej treści wpisów w tych rejestrach¹³ – kościelne osoby prawne mające status organizacji pożytku publicznego są wpisywane do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej.

Pozaustawową definicję „organizacji pozarządowej” można odnaleźć na głównym portalu organizacji pozarządowych ngo.pl, zgodnie z którą: „Organizacje pozarządowe to wszystkie podmioty, które nie są organami lub jednostkami podległymi administracji publicznej (rządowej i samorządo-

⁹ H. CIOCH, *Organizacje pożytku publicznego i wolontariat – nowe regulacje prawne*, „Rejent” 10 (2003), s. 13; por. także: KOPYRA, *Ustawa o działalności*, s. 35.

¹⁰ Niejednoznaczne stanowisko zajął w tym zakresie J. Kopyra, por. KOPYRA, *Ustawa o działalności*, s. 45-46.

¹¹ Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

¹² Dz. U. z 2000 r. Nr 117, poz. 1237 z późn. zm.

¹³ Dz. U. poz. 1667 z późn. zm.

wej) oraz których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku. [...] Jeśli chcemy ocenić, czy dana instytucja należy do sektora organizacji pozarządowych – należy wziąć pod uwagę dwa kryteria: fakt czy dany podmiot nie należy do sektora finansów publicznych oraz jego niekomercyjny charakter¹⁴.

Warto dodać, iż nawet jeśliby uznać pomimo powyższej argumentacji, iż kościelne osoby prawne jednak nie są „organizacjami pozarządowymi” w świetle przedmiotowej ustawy, to i tak – z uwagi na konstytucyjną zasadę równości – powinny być one traktowane tak samo, jak organizacje pozarządowe bez jakiegokolwiek dyskryminacji przy jednoczesnym uwzględnieniu ich specyfiki jako podmiotów funkcjonujących w systemie prawa kanonicznego oraz świeckiego.

Na podstawie przeprowadzonej analizy należy dojść do wniosku, iż choć definicja legalna pojęcia „organizacja pozarządowa” w art. 3 ust. 2 Dział-PożPublU jest wysoce nieprecyzyjna i nieostra, to kościelne osoby prawne w płaszczyźnie prawnej należy uznać za organizacje pozarządowe w szerokim znaczeniu (*sensu largo*)¹⁵. Nieistotne jest w tym przedmiocie uzyskanie statusu organizacji pożytku publicznego.

2. ZMIANY PRZEDMIOTU DZIAŁALNOŚCI

Samo nabycie statusu organizacji pożytku publicznego wywiera jednak szereg skutków prawnych, które w przypadku kościelnych osób prawnych koncentrują się przede wszystkim na możliwości uzyskania dodatkowego źródła finansowania w postaci możliwości przekazania na ich rzecz 1% podatku przez podatników będących osobami fizycznymi¹⁶. Pozostałe korzyści wynikające z uzyskania statusu pożytku publicznego pokrywają się w dużej mierze z prawami, jakie ustawodawca zagwarantował kościelnym osobom prawnym w przepisach prawa wyznaniowego *sensu stricto*, w szczególności w Konkordacie z 1993 r. (por. art. 22 ust. 1) czy ustawie

¹⁴ http://poradnik.ngo.pl/co_to_sa_organizacje_pozarządowe [dostęp: 30.03.2015].

¹⁵ Por. także: KOPYRA, *Ustawa o działalności*, s. 46-47.

¹⁶ Por. także: M. CZURYK, *Źródła finansowania działalności charytatywnej Kościołów i innych związków wyznaniowych*, w: *Finansowanie Kościołów i innych związków wyznaniowych*, red. P. Sobczyk, K. Warchałowski, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2013, s. 245.

z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (por. art. 55 ust. 2-9).

Zamiar utworzenia dodatkowego źródła finansowania poprzez uzyskanie statusu organizacji pożytku publicznego związany jest ze zmianami dotyczącymi przedmiotu działalności, jak i struktury organizacyjnej danego podmiotu.

Podstawowym warunkiem uzyskania statusu organizacji pożytku publicznego przez kościelne osoby prawne jest możliwość zakwalifikowania ich działalności jako społecznie użytecznej, przez którą rozumie się działalność prowadzona w sferze zadań publicznych określonych w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W rozumieniu przedmiotowej ustawy sfera zadań publicznych ma charakter taksatywny. Jej granice wyznacza art. 4 ust. 1 DziałPozPublU¹⁷

¹⁷ Zgodnie z art. 4 ust. 1 DziałPozPublU sfera zadań publicznych obejmuje aktualnie zadania w zakresie: „1) pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób; 1a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej; 2) działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; 3) działalności charytatywnej; 4) podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej; 5) działalności na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego; 6) ochrony i promocji zdrowia; 7) działalności na rzecz osób niepełnosprawnych; 8) promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy; 9) działalności na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn; 10) działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym; 11) działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości; 12) działalności wspomagającej rozwój techniki, wynalazczości i innowacyjności oraz rozpowszechnianie i wdrażanie nowych rozwiązań technicznych w praktyce gospodarczej; 13) działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych; 14) nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania; 15) wypoczynku dzieci i młodzieży; 16) kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego; 17) wspierania i upowszechniania kultury fizycznej; 18) ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego; 19) turystyki i krajoznawstwa; 20) porządku i bezpieczeństwa publicznego; 21) obronności państwa i działalności Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej; 22) upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji; 23) ratownictwa i ochrony ludności; 24) pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą; 25) upowszechniania i ochrony praw konsumentów; 26) działalności na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami; 27) promocji i organizacji wolontariatu; 28) pomocy Polonii i Polakom za granicą; 29) działalności na rzecz kombatantów i osób represjonowanych; 30) promocji Rzeczypospolitej Polskiej za granicą; 31) działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka; 32) przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym; 33) działalności na rzecz organizacji pozarządowych

oraz ewentualne rozporządzenie Rady Ministrów (por. art. 4 ust. 2), które do dnia dzisiejszego nie zostało jeszcze wydane.

Kościelne osoby prawne powinny prowadzić działalność pożytku publicznego na rzecz ogółu społeczności, lub określonej grupy podmiotów, pod warunkiem że grupa ta jest wyodrębniona ze względu na szczególnie trudną sytuację życiową lub materialną w stosunku do społeczeństwa. Przedmiotowe osoby prawne nie powinny stosować kryterium wyznaniowego¹⁸. Na marginesie należy zauważyć, iż przedmiotowy wymóg prawny jest zgodny również z prawem kanonicznym¹⁹. Dodatkowym wymogiem uzyskania statusu organizacji pożytku publicznego jest nieprzerwane prowadzenie działalności pożytku publicznego przez okres co najmniej 2 lat (por. art. 22 ust. 1 DziałPożPublU).

Działalność pożytku publicznego kościelnych osób prawnych powinna być wyodrębniona w sposób zapewniający należyłą identyfikację pod względem organizacyjnym i rachunkowym (por. art. 21 pkt 1 DziałPożPublU). Sam zakres prowadzonej działalności nieodpłatnej lub odpłatnej pożytku publicznego kościelne osoby prawne powinny określić w statucie lub w innym akcie wewnętrznym. Sporna jest kwestia dotycząca możliwości określenia tego zakresu w samym akcie wewnętrznym, gdy dana osoba prawna ma również statut²⁰. W ocenie autora niniejszego artykułu,

oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3, w zakresie określonym w pkt 1-32". W praktyce powyższe sfery zadań publicznych mogą się ze sobą pokrywać. Mogą się one pokrywać również z kościelną posługą miłosierdzia. Por. KOPYRA, *Ustawa o działalności*, s. 50.

¹⁸ Por. także D. WALENCIK, *Ewolucja procedury alokacji 1 % podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” t. 1 (2009), s. 24. Przedstawiciele nauki prawa wskazują na niejednoznaczne pojęcie „ogółu społeczności”, por. ZAMOJSKI, *Ustawa o Krajowym*, s. 319.

¹⁹ Por. Wj 22,24; Wj 23,6; Wj 30,15; Kpł 5,7; Kpł 5,11; Kpł 12,8; Kpł 14,21; Kpł 19,10; Kpł 19,15; Kpł 23,22; Kpł 25,35-37; Kpł 27,8; Pwt 15,4; Pwt 15,7; Pwt 15,9; Pwt 15,11; Pwt 24,12; Pwt 24,14; Est 9,22; Hi 5,16; Hi 20,10; Hi 20,19; Hi 24,4-8; Hi 34,28; Ps 9,13; Ps 9,19; Ps 10,9-10; Ps 12,6; Ps 25,9; Ps 40,18; Ps 49,3; Ps 70,6; Ps 72,2; Ps 72,4; Ps 74,19; Ps 74,21; Ps 82,3; Ps 86,1; Ps 112,9; Ps 113,7; Ps 132,15; Ps 140,13; Prz 13,23; Prz 14,20; Prz 14,31; Prz 17,5; Prz 18,23; Prz 19,22; Prz 21,13; Prz 22,7; Prz 29,7; Prz 31,5; Koh 4,13; Syr 4,4; Syr 7,32; Syr 10,23; Syr 11,21; Syr 13,18; Syr 21,5; Syr 26,4; Syr 34,20; Iz 3,15; Iz 25,4; Iz 26,6; Iz 32,7; Iz 61,1; Jr 2,34; Jr 5,28; Jr 20,13; Jr 22,16; Jr 39,10; Ez 22,29; Dn 4,24; Am 2,6-7; Am 4,1; Am 5,12; Am 8,4; Am 8,6; Mi 2,1-2; Mt 11,5; Mt 19,21; Mt 26,9-11; Mk 10,21; Mk 12,42-43; Mk 14,5-7; Łk 4,18; Łk 7,22; Łk 14,13; Łk 14,21; Łk 18,22; Łk 19,8; Łk 21,2-3; J 12,5-8; J 13,29; 2 Kor 8,9; 2 Kor 9,9; Ga 2,10; Jk 1,9; Jk 2,2-3; Jk 2,5.

²⁰ Por. Uzasadnienie niepublikowanego dotąd wstępnego projektu nowelizacji ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 12 stycznia 2015 r. przy-

sforo ustawodawca posłużył się konstrukcją alternatywy nierozłącznej poprzez słowo „lub”, a nie „albo”, to dana organizacja może ten zakres określić w samym statucie, akcie wewnętrznym lub statucie i akcie wewnętrznym. Do takiego wniosku prowadzi również wykładnia funkcjonalna przepisu, który ma na celu zapewnić przejrzystość funkcjonowania organizacji, a nie wprowadzać niepotrzebne bariery formalne związane z ich funkcjonowaniem. Przyjęcie odmiennego stanowiska mogłoby w praktyce ograniczać skalę działalności charytatywnej. Przykładowo, w przypadku nagłej katastrofy humanitarnej kościelna osoba prawna, która do tej pory nie miała w swoim statucie postanowienia dotyczącego prowadzenie akcji ratunkowych, bez czasochłonnej zmiany statutu nie mogłaby w aspekcie formalnym prowadzić działalności pożytku publicznego w rozumieniu przedmiotowej ustawy.

Warto wskazać, iż uzyskanie statusu organizacji pożytku publicznego oznacza obowiązek stosowania przez kościelne osoby prawne ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości²¹. Prowadzenie zaś samej usługi miłosierdzia jest zwolnione z prowadzenia księgowości zgodnie z tą ustawą, o ile nie ma charakteru działalności gospodarczej²². Konsekwencją rachunkowego wyodrębnienia prowadzonej działalności pożytku publicznego jest obowiązek sporządzenia sprawozdania finansowego z wyodrębnionej działalności pożytku publicznego, które powinno zostać sporządzone zgodnie z przepisami o rachunkowości (por. art. 23 ust. 2 i 2b Dział-PożPubU).

Poza sprawozdaniem finansowym kościelne osoby prawne o statusie organizacji pożytku publicznego mają obowiązek sporządzenia rocznego sprawozdania merytorycznego z wyodrębnionej działalności pożytku publicznego oraz podania go do publicznej wiadomości w sposób umożliwiający zapoznanie się z tym sprawozdaniem przez zainteresowane podmioty (por. art. 23 ust. 1 i 1a).

Oba zatwierdzone sprawozdania powinny zostać zamieszczone, w terminie do dnia 15 lipca roku następującego po roku, za który składane jest sprawozdanie finansowe i merytoryczne, na stronie internetowej urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego

gotowanego przez Radę Działalności Pożytku Publicznego jako organu opiniodawczo-doradczego ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego.

²¹ Dz. U. z 2013 r., poz. 330 z późn. zm.

²² Por. art. 17 ust. 1 pkt 4a lit. a ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz. U. z 2014 r., poz. 851 z późn. zm.

pod rygorem braku uwzględnienia w wykazie organizacji pożytku publicznego prowadzonego przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w formie elektronicznej, na które podatnik podatku dochodowego od osób fizycznych może przekazać 1% podatku z zeznań podatkowych składanych za rok podatkowy (por. art. 23 ust. 6-6a)²³.

Kolejny konieczny wymóg w zakresie prowadzenia działalności pożytku publicznego dotyczy obowiązku przeznaczania nadwyżki przychodów nad kosztami uzyskiwanej w wyniku prowadzenia działalności pożytku publicznego na dalszą działalność pożytku publicznego (por. art. 20 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 21 pkt 2 DziałPozPublU)²⁴. Co istotne, art. 21 pkt 2 DziałPozPublU stanowi *lex specialis* wobec art. 9 ust. 1 pkt 1 DziałPozPublU. Warto jednocześnie zauważyć, iż wobec nowelizacji ustawy organizacje pozarządowe *sensu stricto* nie mogą uzyskiwać dochodu z prowadzonej działalności pożytku publicznego. W przeciwnym wypadku dana działalność może być zakwalifikowana jako działalność gospodarcza w rozumieniu ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej²⁵.

Należy wskazać, iż zgodnie z pierwotnym brzmieniem art. 9 ust. 1 pkt 1 DziałPozPublU działalność odpłatna pożytku publicznego stanowiła działalność gospodarczą, jeżeli wynagrodzenie z prowadzonej działalności odpłatnej pożytku publicznego było wyższe od tego, jakie wynikało z kalkulacji bezpośrednich kosztów tej działalności. Zgodnie zaś z obecnym brzmieniem tego przepisu, działalność odpłatna pożytku publicznego stanowi działalność gospodarczą w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, jeżeli powyższe wynagrodzenie jest w odniesieniu do działalności danego rodzaju wyższe od tego, jakie wynika z kosztów tej działalności²⁶. Do przedmiotowej nowelizacji należy odnieść się krytycznie. Organizacje charytatywne muszą bowiem sztucznie zaniżać przychody, aby nie narazić się na przypadkowy (ewentualny) dochód, którego nie da się w praktyce wykluczyć. Przykładowo, jeżeli w ostatnim miesiącu roku

²³ Por. także: A. OLEJNICZAK, *Standardy i procedury dotyczące zbiorów publicznych, kampanii 1 % oraz innych form kampanii społecznych*, w: *Standardy i procedury w organizacjach pozarządowych*, C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 150-151.

²⁴ Por. także: J. Blicharz, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz*, Lex a Wolters Kluwer Polska business, Warszawa 2012, s. 125.

²⁵ Dz. U. z 2013 r., poz. 672 z późn. zm.

²⁶ Por. także: P. Staszczuk, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz*, LexisNexis Polska, Warszawa 2013, s. 32.

obrotowego z uwagi na warunki pogodowe zwiększyła się liczba osób korzystających ze stołówki dla osób ubogich, a tym samym wzrósł przychód i przekroczył o kilka złotych koszty prowadzenia tej stołówki w danym roku, to dana organizacja – według wykładni leksykalnej ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie – zaczęłaby prowadzić działalność gospodarczą w rozumieniu ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. Taka tekstowa wykładnia ustawy prowadzi do sytuacji, w których organizacje charytatywne wstrzymują dany typ działalności, aby nie narazić się na konsekwencje podjęcia prowadzenia działalności gospodarczej. Należy mieć jednak na uwadze, iż ustawa o swobodzie działalności gospodarczej zawiera swoją definicję legalną działalności gospodarczej, zgodnie z którą: „Działalnością gospodarczą jest zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły” (art. 2). Jeśli więc dana działalność kościelnej osoby prawnej nie jest nakierowana na uzyskiwanie zysku i nie ma charakteru stałego, to – choćby przynosiła niezamierzony dochód – nie powinna zostać uznana za działalność gospodarczą. Niewątpliwie w przedmiotowej kwestii należy zbadać, jaki jest podstawowy i rzeczywisty cel prowadzonej działalności²⁷.

3. ZMIANY O CHARAKTERZE PERSONALNYM

Uzyskanie statusu organizacji pożytku publicznego wymaga również niekiedy zmian o charakterze personalnym. Należy przypomnieć, iż ustawa pod rygorem uznania danej działalności za działalność gospodarczą wprowadziła limit wynagrodzeń. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie osoby fizycznej z tytułu zatrudnienia przy wykonywaniu statutowej działalności odpłatnej pożytku publicznego, za okres ostatnich 3 miesięcy, nie może przekroczyć 3-krotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za rok poprzedni (por. art. 9 ust. 1 pkt 2 DziałPozPublU). Zgodnie z obwieszczeniem Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w sprawie przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsię-

²⁷ Por. także: R. BARAŃSKI, *Działalność bieżąca*, w: R. BARAŃSKI, A. OLEJNICZAK, *Fundacje i stowarzyszenia. Współpraca organizacji pozarządowych z administracją publiczną*, wyd. II, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 87.

biorstw w 2014 r. z dnia 20 stycznia 2015 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w 2014 r. wyniosło 3980,24 zł²⁸. Należy zauważyć, iż ustawodawca ostatnią nowelizacją ustawy znacząco podwyższył limit wynagrodzeń²⁹. Przez wynagrodzenie rozumie się nie tylko wynagrodzenie z tytułu świadczenia pracy, ale również usług, niezależnie od sposobu nawiązania stosunku pracy lub rodzaju i treści umowy cywilnoprawnej z osobą fizyczną (por. art. 9 ust. 2).

Członkowie organu zarządzającego kościelnych osób prawnych nie mogą być skazani prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe (por. art. 20 ust. 1 pkt 5). Ustawodawca stwierdził również, iż z uwzględnieniem szczególnych zasad organizacji i działania tych jednostek, uregulowanych w przepisach dla nich właściwych, w tym w statutach lub innych aktach wewnętrznych, kościelne osoby prawne powinny mieć kolegialny organ kontroli lub nadzoru, odrębny od organu zarządzającego i niepodlegający mu w zakresie wykonywania kontroli wewnętrznej lub nadzoru. Członkowie organu kontroli lub nadzoru muszą spełniać wiele ustawowych kryteriów³⁰. W aspekcie personalnym należy pamiętać, iż według instrukcji dotyczącej sposobu powiadamiania organów państwowych o uzyskaniu osobowości prawnej przez instytucje kościelne terytorialne i personalne (art. 4 ust. 2 Konkordatu) oraz powiadamiania o powoływaniu i odwoływaniu osoby sprawującej funkcję organu osoby prawnej, zmiany personalne trzeba uwidocznic nie tylko w Krajowym Rejestrze Sądowym, ale również powiadomić odpowiedni organ państwowy³¹. Nabycie statusu

²⁸ Dz. U. GUS 2015, poz. 3.

²⁹ Zgodnie z pierwotnym brzmieniem art. 9 ust. 1 pkt 2 DziałPozPublU wynagrodzenie osób fizycznych z tytułu zatrudnienia przy wykonywaniu statutowej działalności nieodpłatnej oraz działalności odpłatnej nie mogło przekraczać 1,5-krotności przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w sektorze przedsiębiorstw ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za rok poprzedni.

³⁰ Zgodnie z art. 20 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 21 pkt 3 DziałPozPublU członkowie przedmiotowych organów: „a) nie mogą być członkami organu zarządzającego ani pozostawać z nimi w związku małżeńskim, we wspólnym pożyciu, w stosunku pokrewieństwa, powinowactwa lub podległości służbowej, b) nie byli skazani prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe, c) mogą otrzymywać z tytułu pełnienia funkcji w takim organie zwrot uzasadnionych kosztów lub wynagrodzenie w wysokości nie wyższej niż przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw ogłoszone przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za rok poprzedni”.

³¹ Por. Instrukcja dotycząca sposobu powiadamiania organów państwowych o uzyskaniu osobowości prawnej przez instytucje kościelne terytorialne i personalne (art. 4

organizacji pożytku publicznego ustawodawca uzależnił również od odpowiedniej treści statutu lub innych aktów wewnętrznych kościelnych osób prawnych, które powinny zawierać szereg zakazów o charakterze personalnym³².

4. POSTĘPOWANIE W SPRAWIE UZYSKANIA STATUSU ORGANIZACJI POŻYTKU PUBLICZNEGO

Kościelne osoby prawne, które spełniają ustawowe przesłanki i chcą uzyskać status organizacji pożytku publicznego, muszą samodzielnie lub przez pełnomocnika złożyć odpowiedni wniosek do Krajowego Rejestru Sądowego zgodnie z treścią ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym³³. Wpis do Krajowego Rejestru Sądowego ma w tym przypadku charakter konstytutywny³⁴.

Wniosek powinien być złożony na urzędowym formularzu, którego aktualna treść zmieniła się od 1 grudnia 2014 r. zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 listopada 2014 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie określenia wzorów urzędowych formularzy wniosków

ust. 2 Konkordatu) oraz powiadamiania o powoływaniu i odwoływaniu osoby sprawującej funkcję organu osoby prawnej stanowiąca załącznik do obwieszczenia Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 27 listopada 2014 r., Dz. Urz. MSZ, poz. 30.

³² Por. także uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2005 r., sygn. akt III CZP 16/05, OSNC 2006, nr 3, poz. 49, LEX nr 148431. Zgodnie z treścią art. 20 ust. 1 pkt 6 DziałPożPublU przedmiotowe zakazy powinny dotyczyć: „a) udzielania pożyczek lub zabezpieczania zobowiązań majątkiem organizacji w stosunku do jej członków, członków organów lub pracowników oraz osób, z którymi członkowie, członkowie organów oraz pracownicy organizacji pozostają w związku małżeńskim, we wspólnym pożyciu albo w stosunku pokrewieństwa lub powinowactwa w linii prostej, pokrewieństwa lub powinowactwa w linii bocznej do drugiego stopnia albo są związani z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli, zwanych dalej «osobami bliskimi», b) przekazywania ich majątku na rzecz ich członków, członków organów lub pracowników oraz ich osób bliskich, na zasadach innych niż w stosunku do osób trzecich, w szczególności, jeżeli przekazanie to następuje bezpłatnie lub na preferencyjnych warunkach, c) wykorzystywania majątku na rzecz członków, członków organów lub pracowników oraz ich osób bliskich na zasadach innych niż w stosunku do osób trzecich, chyba że to wykorzystanie bezpośrednio wynika z celu statutowego, d) zakupu towarów lub usług od podmiotów, w których uczestniczą członkowie organizacji, członkowie jej organów lub pracownicy oraz ich osób bliskich, na zasadach innych niż w stosunku do osób trzecich lub po cenach wyższych niż rynkowe”.

³³ Dz. U. z 2013 r., poz. 1203 z późn. zm.

³⁴ Por. ZAMOJSKI, *Ustawa o Krajowym*, s. 323.

o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego oraz sposobu i miejsca ich udostępniania³⁵. Wniosków składanych na nieaktualnych formularzach sąd rejestrowy nie rozpoznaje merytorycznie i je zwraca. Przedmiotowy wniosek o wpis jest zwolniony z opłaty sądowej³⁶. Wpisy do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej są zwolnione z obowiązku ogłoszenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym³⁷.

Wniosek o wpis jest rozpatrywany przez sąd rejestrowy w postępowaniu nieprocesowym, które nie zawiera przepisów szczególnych związanych z występowaniem w tym postępowaniu kościelnych osób prawnych³⁸. Uwzględniając prawidłowo wniesiony wniosek, sąd wydaje postanowienie o wpisie, które jest skuteczne i wykonalne z chwilą jego wydania (art. 694⁵ § 1 k.p.c.). Negatywne dla wnioskodawcy orzeczenie sądu podlega kontroli po wniesieniu środków zaskarżenia w postaci ewentualnej skargi na orzeczenie referendarza sądowego (art. 398²² § 1 i 3 w zw. art. 518¹ § 4 k.p.c.), apelacji (art. 694⁷ w zw. z art. 518 k.p.c.) oraz skargi kasacyjnej (art. 519¹ § 3 k.p.c.).

Dokumentem potwierdzającym status organizacji pożytku publicznego jest odpis aktualny lub zupełny z Krajowego Rejestru Sądowego.

*

Podstawową zaletą nabycia przez kościelne osoby prawne statusu organizacji pożytku publicznego jest uzyskanie dodatkowego źródła finansowania w postaci możliwości przekazywania przez podatników 1% podatku. Niejednokrotnie saldo reorganizacji funkcjonowania całej organizacji celem uzyskania przedmiotowego statusu dającego dodatkowe źródło finansowania jest jednak niekorzystne.

Wniosek taki wynika z faktu, iż kościelna osoba prawna mająca status organizacji pożytku publicznego musi funkcjonować w oparciu o przepisy

³⁵ Dz. U. z 2014 r., poz. 1621.

³⁶ Por. art. 24 ust. 1 pkt 5 DziałPożPublU w zw. z art. 95 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz. U. z 2014 r., poz. 1025 z późn. zm.

³⁷ Por. art. 49 ust. 2 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym.

³⁸ Por. art. 694¹-694⁸ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2014 r., poz. 101 z późn. zm. [dalej cyt.: k.p.c.]. Por. także: M. PONIATOWSKI, *Finansowanie „kościelnych” organizacji pożytku publicznego*, w: *Finansowanie Kościołów i innych związków wyznaniowych*, s. 251, 255-257.

mające swoje źródło w prawie kanonicznym, jak i prawie wyznaniowym *sensu stricto*, a także przepisy, które w swym założeniu przeznaczone są dla świeckich organizacji charytatywnych, co rodzi liczne problemy interpretacyjne. Taka konfiguracja przepisów niejednokrotnie w dużym stopniu ogranicza autonomię i niezależność kościelnych osób prawnych.

Pragmatycznym rozwiązaniem jest utworzenie odrębnej osoby prawnej, która prowadziłaby działalność pożytku publicznego, zaś ze środków uzyskanych z tzw. 1% podatku prowadziłaby zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 33 DziałPożPublU, działalność na rzecz kościelnych osób prawnych, których cele statutowe również obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego. Przyjęcie takiego rozwiązania pozwala na uniknięcie zaciągnięcia szeregu obowiązków, które w dłuższej perspektywie ograniczają efektywność prowadzenia działalności charytatywnej dla dobra człowieka i dobra wspólnego.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2014 r., poz. 101 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2013 r., poz. 1169 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz. U. z 2014 r., poz. 851 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2013 r., poz. 330 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, Dz. U. z 2013 r., poz. 1203 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. z 2014 r., poz. 1118 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz. U. z 2013 r., poz. 672 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz. U. z 2014 r., poz. 1025 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2000 r. w sprawie szczegółowego sposobu prowadzenia rejestrów wchodzących w skład Krajowego Rejestru Sądowego oraz szczegółowej treści wpisów w tych rejestrach, Dz. U. z 2000 r. Nr 117, poz. 1237 z późn. zm.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 listopada 2014 r. w sprawie szczegółowego sposobu prowadzenia rejestrów wchodzących w skład Krajowego Rejestru Sądowego oraz szczegółowej treści wpisów w tych rejestrach, Dz. U. z 2014 r., poz. 1667 z późn. zm.

Literatura

- BARAŃSKI ROBERT, Działalność bieżąca, w: ROBERT BARAŃSKI, ANNA OLEJNICZAK, Fundacje i stowarzyszenia. Współpraca organizacji pozarządowych z administracją publiczną, wyd. II, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 29-89.
- BLICHAZ JOLANTA, Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz, Lex a Wolters Kluwer Polska business, Warszawa 2012.
- CIOCH HENRYK, Organizacje pożytku publicznego i wolontariat – nowe regulacje prawne, *Rejent* 10 (2003), s. 11-26.
- CZURYK MAŁGORZATA, Źródła finansowania działalności charytatywnej Kościołów i innych związków wyznaniowych, w: Finansowanie Kościołów i innych związków wyznaniowych, red. P. Sobczyk, K. Warchałowski, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2013, s. 233-250.
- KOPYRA JERZY, Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz, C.H. Beck, Warszawa 2005.
- KRUKOWSKI JÓZEF, Polskie prawo wyznaniowe, wyd. IV, LexisNexis, Warszawa 2008.
- OLEJNICZAK ANNA, Standardy i procedury dotyczące zbiorów publicznych, kampanii 1 % oraz innych form kampanii społecznych, w: Standardy i procedury w organizacjach pozarządowych, C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 127-160.
- PONIATOWSKI MICHAŁ, Finansowanie „kościelnych” organizacji pożytku publicznego, w: Finansowanie Kościołów i innych związków wyznaniowych, red. P. Sobczyk, K. Warchałowski, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2013, s. 251-261.
- STASZCZYK PIOTR, Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz, LexisNexis, Warszawa 2013.
- WALENCIK DARIUSZ, Ewolucja procedury alokacji 1 % podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego, *Przegląd Prawa Wyznaniowego* t. 1 (2009), s. 9-25.
- ZAMOJSKI ŁUKASZ, Ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym. Komentarz, LexisNexis, Warszawa 2009.

Aktualna problematyka nabycia przez kościelne osoby prawne statusu organizacji pożytku publicznego

Streszczenie

Artykuł dotyczy analizy problemów związanych z uzyskaniem statusu organizacji pożytku publicznego przez kościelne osoby prawne w polskim systemie prawnym. Przedstawione zostały wymogi i podstawowe skutki prawne nabycia przez kościelne osoby prawne tego statusu, które podzielono na aspekt strukturalny i personalny.

W dalszej części opracowania został przedstawiony zarys aktualnej procedury sądowej uzyskania powyższego statusu przez kościelne osoby prawne. Na zakończenie artykułu przedstawiono podstawowe wnioski.

Słowa kluczowe: Kościół, państwo, działalność charytatywna, współdziałanie Kościoła i państwa, dobro człowieka, dobro wspólne

Current Issues of Obtaining Public Benefit Status by Church Legal Persons

S u m m a r y

The article concerns the analysis of the problems related to obtaining public benefit status by church legal persons in the Polish legal system. In article were presented the basic requirements and legal consequences of the acquisition by the church legal persons that status, which were divided into structural and personal aspect. In the next part of the elaboration was presented the current legal procedure for obtaining this status by church legal persons. Significant conclusions from the analysis were presented at the end of the article.

Key words: Church, state, philanthropy, cooperation of Church and state, human welfare, the common good

Information about Author: MICHAŁ PONIATOWSKI Ph.D. – assistant professor in the Department of Canonical Administrative Law and, Faculty of Canon Law at Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, ul. Dewajtis 5, 01-815 Warsaw, Poland; e-mail: michal.poniatowski@adwokatura.pl